

Розділ IV. Злочини проти порядку збереження та користування військовим майном

§ 1. Загальна характеристика злочинів проти порядку збереження та користування військовим майном

Основою боєздатності Збройних Сил України є перш за все забезпеченість сучасною зброєю, бойовими припасами та предметами військової техніки. Відсутність належної матеріальної забезпеченості військ призводить до неможливості виконання ними своїх повсякденних завдань. Усе майно Збройних Сил України має своє цільове призначення, залежно від якого розподіляється на такі види: хімічне, речове, продовольче, санітарно-технічне майно, озброєння, боеприпаси, бойова техніка та ін.

Слід розуміти, що деяке військове майно за своїми якостями нічим не відрізняється від іншого державного або приватного майна. І тільки знаходження його на балансі військової частини або в користуванні у військовослужбовця дає можливість зробити висновок про те, що перед нами предмет військового, а не загальнокримінального злочину. Злочини, передбачені в статтях 410–413 КК, стосуються тільки військового майна.

Нормативною базою, яка регулює правовий режим військового майна, є: закони України від 21 вересня 1999 р. «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», від 3 березня 1998 р. «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», від 21 вересня 1999 р. «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», від 21 вересня 2000 р. «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боеприпаси, їх елементи та вироби спецмії»; постанова Верховної Ради України від 23 червня 1995 р. «Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі»; постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1919 «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил», від 4 серпня 2000 р. № 1225 «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах», від 22 липня 1998 р. «Положення про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил у мирний час»; Указ Президента України від 12 грудня 2007 р. № 1209/2007 «Про додаткові заходи щодо підвищення боєздатності Збройних Сил України» тощо.

Безпосереднім об'єктом цих злочинів є право власності на військове майно, а також установлений порядок зберігання військового майна, який зобов'язує кожного військовослужбовця дбайливо берегти зброю, техніку, бойові припаси та інше військове

майно, правильно користуватися ними, обслуговувати їх і експлуатувати, охороняти від псування, втрати, знищення та пошкодження.

Додатковим

факультативним об'єктом

у різних злочинах можуть бути життя і здоров'я, воля, честь і гідність людини, громадська безпека.

Предметом цих злочинів є різноманітне військове майно. Військове майно взагалі — це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боеприпаси, паливно-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо. Військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України та інших військових формувань на праві оперативного управління, а також може потрапити в їх власність або розпорядження в результаті ведення ними господарської діяльності: виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, ведення підсобних господарств, отримання в оренду певних видів рухомого та нерухомого майна.

Під *зброєю* в цих статтях КК треба розуміти штатні предмети, спеціально призначені для ураження живої або іншої цілі, які стоять на балансі тієї чи іншої військової частини. На озброєнні військових частин знаходяться два види зброї: вогнепальна та холодна. Зброя може бути закріплена особисто за військовослужбовцем або за військовим підрозділом, якщо це зброя колективного користування (наприклад, гармата).

Бойові припаси — це патрони до зброї, артилерійські снаряди, бомби, міни, бойові частини ракет, а також інші вироби та знаряддя, споряджені вибуховою речовиною та призначені для ведення стрільби або руйнування різноманітних об'єктів.

Піротехнічні, імітаційні, навчальні, холості та інші подібні засоби, що не містять вибухових речовин, не належать до бойових припасів.

Вибухові речовини^[30] — це тверді, рідкі або у вигляді газу речовини та суміші, призначені для проведення вибухів і здатні до хімічної реакції без доступу кисню з виділенням газів з такою інтенсивністю, температурою та тиском, які здатні виконувати роботу метання та руйнування. До вибухових речовин належать, зокрема, тротил, гексоген, порох, динаміт,

пропан-киснева суміш тощо. До вибухових речовин у розумінні ст. 410 КК також належать так звані знаряддя вибуху, що містять вибухові речовини. Це вогнепровідні та детонуючі шнури, капсюлі, детонатори та ін. Поряд з цим не можуть розглядатись як вибухові речовини знаряддя вибуху, що не містять речовин, здатних до самостійного вибуху, динамо-машини, елементи живлення тощо.

Основною характерною ознакою цих предметів є їх призначення — ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища (п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами»). Тому ці предмети мають бути придатними для використання за своїм цільовим призначенням.

До *інших бойових речовин* можна віднести бойові отруйні речовини — сполуки, що використовуються для спорядження хімічних та біологічних боєприпасів (фосген, хлорпикрин, іприт, зарін, зоман та ін.), а також частину так званих виробів спецхімії (піротехнічні суміші, сумішні ракетні палива та вироби на їх основі).

Засоби пересування включають всі види військового транспорту, що перебуває в особистому чи колективному службовому користуванні.

Поняття «військова та спеціальна техніка» частково охоплює поняття «зброя», «бойові припаси» і «засоби пересування», а останнє є юридичним синонімом поняття «транспортні засоби» і означає механічні пристрої, обладнані двигуном і призначені для перевезення людей або вантажу, у тому числі такі, на яких встановлено спеціальне обладнання або механізми для виконання спеціальних функцій (будівельних, ремонтних, медичних тощо), а також причепа та напівпричепа до них. У військових формуваннях до них належать призначені для використання при безпосередньому виконанні бойових і спеціальних завдань, зокрема: а) транспортні машини: легкові та вантажні автомашини, автобуси, мотоцикли; б) спеціальні машини: автокрани, грейдери, трактори, бульдозери, санітарні машини, пересувні ремонтні майстерні; в) бойові машини: танки, броньовики, самохідні установки, машини з пересувними командними пунктами; г) відомчий залізничний рухомий склад; г) відомчий повітряний транспорт: гелікоптери, літаки, планери, аеростати; д) підводні човни, авіаносці, крейсери, міноносці, катери та інші військові кораблі, машини-амфібії, плавучі бази, буксири, баржі тощо.

Предметами технічного постачання вважаються різноманітні прилади, інструменти і пристрої, які знаходяться на оснащенні та використовуються у військах.

Під *іншим військовим майном* слід розуміти будь-яке військове майно, що вручається військовослужбовцю для використання за цільовим призначенням і підлягає поверненню. Крім зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки, до іншого військового майна можна віднести апаратуру керування вогнем, засоби зв'язку, спеціальну техніку інженерних військ і військ радіаційно-хімічного і біологічного захисту, спеціальне електронне, броньоване, захисне обладнання, спеціальні та індивідуальні засоби захисту від зброї масового знищення, токсичні речовини, паливно-мастильні матеріали та інше тилове майно, навчальну зброю тощо.

§ 2. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

Стаття 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Ті самі дії, вчинені військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли істотну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Підвищена суспільна небезпечність цього злочину пояснюється тим, що поряд із заподіянням шкоди боєздатності Збройних Сил України з використанням незаконно вилучених зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин часто вчинюються тяжкі й особливо тяжкі злочини проти найвищих соціальних цінностей: життя, здоров'я, недоторканності та безпеки людей. Тому успішна боротьба з цими злочинами має важливе значення для запобігання іншим більш тяжким злочинам.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається у таких формах: 1) викрадення; 2) привласнення; 3) вимагання; 4) шахрайство.

Поняття способу викрадення, привласнення, вимагання та заволодіння шляхом шахрайства аналогічні відповідним поняттям злочинів проти власності (статті 185, 186, 189–191 КК). Але на відміну від злочинів проти власності заподіяння матеріальної шкоди власності не є обов'язковою ознакою цього злочину.

При кваліфікації дій винної особи слід ураховувати тлумачення Верховного Суду України, що викладені в постанові його Пленуму від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами».

Під *викраденням* слід розуміти протиправне таємне чи відкрите, у тому числі із

застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, вилучення предметів злочину. Викрадення виражається в дії (активній поведінці). Поняттям викрадення охоплюються такі форми протиправного заволодіння та вилучення предметів злочину: 1) *крадіжк*

а
— таємне, за відсутності власника чи інших осіб, або в присутності власника чи інших осіб, але за умови, що вони не усвідомлюють факт викрадення внаслідок, наприклад, нетверезого стану; 2)

грабіж

— відкрите, в присутності власника чи інших осіб, якщо винний усвідомлює, що його протиправні дії помічені. Частинами 1 та 2 ст. 410 КК охоплюється також грабіж, поєднаний з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я; 3)

розтрата

— протиправне витрачання військового майна особою, якій воно було ввірене на законних підставах.

Привласнення має місце при протиправному утриманні предметів злочину, неповерненні володільцю особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, наданні у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або в якій опинилися випадково чи якою були вилучені в іншої особи, котра володіла ними незаконно.

Вимагання полягає в пред'явленні особі, яка законно чи незаконно володіє або у віданні чи під охороною якої перебувають предмети злочину, протиправної вимоги про їх передавання чи права на зазначене майно з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. За частинами 1 та 2 ст. 410 КК кваліфікуються дії, поєднані із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя і здоров'я.

Шахрайство — заволодіння військовим майном або придбання права на нього шляхом обману чи зловживання довірою.

Розкрадання деталей (складових частин) вогнепальної зброї та бойових припасів повинно оцінюватися залежно від того, який комплект деталей викрадено. Якщо викраденого комплекту деталей (складових частин) достатньо для складання придатних для використання зброї чи бойових припасів, учинене слід кваліфікувати як закінчений злочин за ст. 410 КК. Під достатнім комплектом треба розуміти таку сукупність деталей

(складових частин), яка дозволяє без додаткового дороблення та пристосувань використовувати зброю для стріляння (наприклад, за наявності ствола та ударного механізму), а бойових припасів — за їх призначенням.

У разі, коли з комплекту були викрадені окрема деталь або деталі (складові частини), що не є достатнім для складання зброї чи бойових припасів, і винна особа мала намір виготовити відсутні частини, вчинене слід кваліфікувати за сукупністю за ст. 410 КК та як виготовлення чи замах на виготовлення зброї або бойових припасів (ст. 263 КК).

Викрадення таких складових частин бойових припасів, які містять вибухові речовини, у будь-якому разі утворює закінчений склад злочину, передбаченого ст. 410 КК, — розкрадання вибухових речовин.

Якщо винна особа незаконно заволоділа непридатними до використання зброєю, бойовими припасами або їх частинами чи деталями, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, помилково вважаючи їх такими, що можуть бути використані за призначенням, вчинене належить розцінювати як замах на заволодіння цими предметами і кваліфікувати за ст. 15 та відповідною частиною ст. 410 КК.

Незаконне заволодіння завідомо несправною зброєю і приведення її в придатний до використання за призначенням стан слід кваліфікувати як заволодіння чужим військовим майном та незаконне виготовлення вогнепальної зброї. Так само мають кваліфікуватися дії винного й у тому разі, коли для виготовлення придатної до використання зброї частина деталей була ним викрадена, а решта виготовлена самостійно чи придбана будь-яким іншим чином.

Момент закінчення злочину вирішується залежно від способу викрадення. Зокрема, вимагання вважається закінченим злочином з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної з відповідною погрозою чи насильством. Шахрайство є закінченим з моменту заволодіння зазначеним у диспозиції ч. 1 ст. 410 КК військовим майном. Крадіжка та грабіж є закінченими з моменту вилучення військового майна та отримання первинної можливості розпорядитися ним на власний розсуд. Привласнення та розтрата військового майна є закінченими з моменту протиправного його утримання чи витрачання відповідно.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується тільки прямим умислом. Умислом особи охоплюються насамперед спеціальні ознаки предмета злочину. Мета і мотив можуть бути різними та для кваліфікації значення не мають. На відміну від аналогічних посягань на власність корисливий мотив і корислива мета не є обов'язковими ознаками цього злочину, його мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єктом злочину можуть бути військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань.

Кваліфікуючими ознаками, передбаченими ч. 2 ст. 410 КК, є: вчинення зазначених у ч. 1 дій військовою службовою особою; повторно; за попередньою змовою групою осіб; що заподіяло істотну шкоду.

Про поняття *військової службової особи* див. аналіз складу злочину, передбаченого ст. 423 КК. Дії військової службової особи повинні бути поєднані із зловживанням службовою особою своїм службовим становищем.

Зловживання службовим становищем

як спосіб вчинення злочину означає, що особа порушує свої обов'язки і використовує надані їй з метою реалізації організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій права та повноваження всупереч інтересам служби для незаконного обертання військового майна, заволодіння ним.

Повторність у розумінні ст. 410 КК означає, що особа раніше вже вчинила розкрадання вогнестрільної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. При цьому не має значення, чи була особа засуджена за перший злочин, але не повинні спливати строки давності, строки погашення судимості, а також особа не повинна бути звільнена від кримінальної відповідальності за перший злочин з підстав, визначених законом. Повторність слід відрізнити від продовжуваного злочину, що складається з тотожних дій, спрямованих на досягнення єдиної мети і охоплюваних єдиним умислом винної особи.

Так, за ч. 3 ст. 15 та ч. 2 ст. 410 КК України було засуджено молодшого сержанта П. та рядового К., що 6 квітня 2002 р. домовилися заволодіти блоками до літаків ІЛ-76, які знаходились у стаціонарно-технічній будівлі військової частини N на території аеродрому. О 17 годині того самого дня вони прибули до аеродрому, проникли до будівлі та до 21–00 винесли з неї 16 блоків до літаків ІЛ-7, але були не в змозі довести злочин до кінця з причин, які від них не залежали, оскільки були затримані черговим по аеродрому^[31].

За ч. 2 кваліфікуються дії співучасників за умови, що вони діяли погоджено за попередньою змовою (ч. 2 ст. 28 КК), якщо злочин спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про його спільне вчинення.

Поняття *істотної шкоди* щодо зазначеного складу злочину є оцінним і його вирішення в кожному конкретному випадку залежить від особливостей та якостей військового майна, вартості та кількості викрадених предметів, їх значення для забезпечення боєготовності та боєздатності військового підрозділу тощо.

За ч. 3 ст. 410 КК караються дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вони вчинені в *умовах воєнного стану* або в *бойовій обстановці*, розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого.

Про *умови воєнного стану та бойову обстановку* див. матеріал, викладений щодо аналізу ст. 401 КК.

Розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою полягає в нападі, поєднаному із застосуванням фізичного чи психічного насильства, небезпечного для життя і здоров'я потерпілого, які є способами вчинення цього злочину. *Фізичним насильством, небезпечним для життя і здоров'я*, є протиправний вплив на особу, внаслідок якого потерпілому заподіюється: 1) легке тілесне ушкодження, що потягло за собою короткочасний розлад здоров'я (строк від 7 до 21 дня) чи незначну стійку втрату працездатності (до 10 %); 2) тілесне ушкодження середньої тяжкості, що спричинило тривалий розлад здоров'я (понад 21 день) чи стійку втрату працездатності від 10 % до однієї третини; 3) тяжке тілесне ушкодження — небезпечне для життя в момент заподіяння чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя; 4) смерть; 5) а також такий, що не призвів до зазначених наслідків, але в момент застосування створював реальну можливість їх настання. Умисне вбивство, передбачене ч. 2 ст. 115 КК, та замах на нього потребують додаткової кваліфікації за відповідними пунктами цієї статті.

Психічне насильство, небезпечне для життя і здоров'я

, — це погроза застосувати відповідне фізичне насильство, в тому числі погроза вбивством. Погороза повинна бути наявною та реальною, тобто існувати в об'єктивній дійсності, а не в уяві потерпілого, та викликати у нього обґрунтовані побоювання за її виконання.

Зміст насильства, небезпечного для життя і здоров'я потерпілого, що характеризує вимагання, передбачене ч. 3 ст. 410 КК, є тотожним із аналогічним насильством як способом розбою.

§ 3. Умисне знищення або пошкодження військового майна

Стаття 411. Умисне знищення або пошкодження військового майна

1. Умисне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна —

караються службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, або якщо вони спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Умисне знищення або пошкодження військового майна є одним з найнебезпечніших військових злочинів, оскільки ці дії спрямовано на заподіяння значної матеріальної шкоди, що негативно впливає на стан боєготовності і боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань України.

Не утворює складу злочину, передбаченого ст. 411 КК, знищення або пошкодження особами офіцерського складу, прапорщиками, мічманами, військовослужбовцями строкової служби та за контрактом предметів військового обмундирування, виданих їм в особисту власність. Проте знищення та пошкодження будь-яким військовослужбовцем предметів, які передбачені для видавання названим категоріям в особисту власність, але зберігаються на складах, підпадає під ознаки цього злочину, оскільки до моменту видавання це майно належить військовій частині.

Для кваліфікації за ст. 411 КК не має значення, належало знищене або пошкоджене майно тій військовій частині, де проходить службу військовослужбовець, чи іншій військовій частині, знаходилося воно в індивідуальному чи колективному користуванні або зберігалось на складі.

З *об'єктивної сторони* злочин полягає у знищенні або пошкодженні зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна.

Знищення означає таку форму протиправного впливу на майно, за якої воно повністю стає непридатним для використання за цільовим призначенням і не підлягає відновленню. Унаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність. Під втратою цінності майна слід розуміти випадки, коли майно фізично не перестає існувати, але стає непридатним для використання, або, не втрачаючи своїх

функціональних (споживчих) якостей, стає недоступним для користування.

При *пошкодженні* майно набуває стану, за якого втрачає повністю чи частково свої функціональні якості (наприклад, зброя не стріляє або стріляє із значними відхиленнями) або втрачає свою форму (деформація кузова автомобіля, хоча сам автомобіль рухатися може). Проте на відміну від знищення при пошкодженні предмет підлягає відновленню (ремонту), після чого може використовуватися в подальшому за своїм функціональним призначенням. Ступінь пошкодження майна не впливає на кваліфікацію злочину. Однак, якщо буде визнано, що пошкодження майна призвело до заподіяння військовій частині великої матеріальної шкоди (поряд з іншими чинниками може враховуватися і ступінь пошкодження), яка може розцінюватися як тяжкі наслідки, то дії винного кваліфікуються за ч. 2 ст. 411 КК.

Знищення та пошкодження військового майна можуть бути вчинені різними способами, шляхом активних дій, які скоюються механічним (відділення тих чи інших деталей агрегату чи механізму), фізичним (ударом, підривом) засобом, дією хімічних речовин, за допомогою різних засобів, що також для кваліфікації за ст. 411 КК значення не має і додаткової кваліфікації за іншими відповідними статтями чинного КК не потребує.

Однак вчинення цих дій шляхом підпалу або іншим загально-небезпечним способом визнано більш суспільно небезпечним і обумовлює кваліфікацію за ч. 2 ст. 411 КК.

Загальнонебезпечний спосіб — це будь-який спосіб знищення або пошкодження майна, внаслідок чого створюється загроза життю та здоров'ю людей або заподіяння значних матеріальних збитків (вибух, затоплення тощо). Тому умисне знищення або пошкодження майна вогнем, яке не створювало реальної загрози для життя чи здоров'я, майна інших осіб (наприклад, спалення предмета у грубі), не може розглядатися як кваліфікуюча ознака і тягне за собою відповідальність за ч. 1 ст. 411 КК.

Умисне знищення чи пошкодження викраденого військового майна не потребує додаткової кваліфікації за ст. 411 КК, оскільки викрадення передбачає можливість використання викраденого на свій розсуд. Проте у разі, якщо умисне знищення чи пошкодження одного військового майна пов'язане з пошкодженням іншого військового майна (наприклад, військовослужбовець з метою викрадення випилює переговорний блок, пошкоджуючи тим самим пульт керування), то дії винної особи кваліфікуються за сукупністю злочинів — як розкрадання та умисне знищення чи пошкодження майна,

тобто за статтями 410 та 411 КК.

За сукупністю злочинів кваліфікується й умисне знищення чи пошкодження військового майна, якщо винний заволодів ним не з метою його розкрадання (наприклад, пошкодження автомобіля під час його угону, тимчасового використання без належних підстав).

Умисне знищення чи пошкодження військового майна може бути пов'язане з порушенням спеціальних правил несення військової служби (правил несення караульної, внутрішньої та інших видів служб, правил водіння та експлуатації машин та ін.). У цих випадках можлива кваліфікація за сукупністю злочинів, наприклад, якщо вартовий пошкодив майно, яке знаходилося під його охороною, то його дії кваліфікуватимуться за статтями 411 та 418 КК.

Під поняттям *загибель людей* слід розуміти умисне чи необережне заподіяння смерті хоча б одній людині.

Під *іншими тяжкими наслідками* треба мати на увазі: велику матеріальну шкоду, заподіяну військовій частині внаслідок знищення чи пошкодження військового майна (при цьому в кожному конкретному випадку необхідно враховувати розмір шкоди, у тому числі витрати на відновлення майна, збитки, спричинені діями осіб з рятування майна, наприклад, діями пожежників під час гасіння пожежі, призначення та військової цінності, унікальності майна), зрив виконання завдання бойового, навчального, господарського чи іншого характеру, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній особі, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам тощо.

Обов'язковим є встановлення причинного зв'язку між знищенням чи пошкодженням майна і наслідками, що настали.

Оскільки заподіяння великої матеріальної шкоди є кваліфікуючою ознакою цього складу злочину, то в процесі провадження попереднього слідства необхідно встановити не тільки повний перелік знищеного або пошкодженого військового майна та його належність до зброї, боєприпасів, військової техніки, а і його вартість. Вартість пошкодженого або знищеного майна повинні визначати фахівці відповідних установ з

оформленням рахунка-фактури. У випадках пошкодження майна до цього рахунка додаються відповідні відомості про дефект та інші документи, згідно з якими визначається калькуляція. Якщо необхідно, слід залучати фахівця-товарознавця для проведення товарознавчої експертизи з наданням усіх матеріалів. До цих матеріалів належать: протоколи огляду пошкодженого майна, фотографії, відеокасети та ін. У деяких випадках для з'ясування вартості майна доцільно звернутися на підприємство-виготовлювач.

Слід зазначити, що пошкодження, наприклад, одного патрона для виготовлення сувеніра треба розглядати за правилами ч. 2 ст. 11 КК.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у формі прямого чи непрямого умислу. При цьому особа або ставить на меті знищення чи пошкодження військового майна, або свідомо припускає такі наслідки. Винна особа усвідомлює, що знищенню чи пошкодженню підлягає саме військове, а не якесь інше майно. Якщо винний вважає, що він знищує чи пошкоджує військове майно, а фактично таким воно не є, то вчинене слід розцінювати як замах на знищення чи пошкодження військового майна. І навпаки, знищення чи пошкодження військового майна, коли винний вважає його не військовим, а іншим (наприклад, таким, що перебуває у приватній власності), становить замах на знищення чи пошкодження чужого майна (ст. 194 КК). Необережне знищення чи пошкодження військового майна кваліфікується за ст. 412 КК.

Важливе значення має встановлення мотиву знищення чи пошкодження військового майна. Цей злочин може вчинятися з різних спонукань — помста, хуліганські мотиви та ін. Якщо ж знищення чи пошкодження військового майна вчинено з метою ослаблення держави, то дії винного мають кваліфікуватися за ст. 113 КК (диверсія).

Слід ураховувати, що у випадках загибелі людей або заподіяння тілесних ушкоджень суб'єктивна сторона діяння винної особи характеризується тільки необережним ставленням до цих наслідків. Якщо умисне знищення чи пошкодження військового майна пов'язане з умисним заподіянням загибелі людей чи тілесних ушкоджень, то такі діяння необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів — за ч. 2 ст. 411 КК та відповідною статтею розділу XI КК, що передбачає відповідальність за злочин проти життя та здоров'я особи.

Злочин вважається закінченим з моменту фактичного пошкодження чи знищення майна.

Якщо винний намагався знищити майно, але з обставин, які від нього не залежали, лише пошкодив його, то ці дії слід кваліфікувати за наслідками як пошкодження майна, а не як замах на знищення, оскільки диспозиція ст. 411 КК об'єднує ці дії як рівнозначні.

Суб'єктом злочину може бути будь-який військовослужбовець, а також військовозобов'язаний, призваний на навчальні або перевірочні збори. Питання співучасті інших осіб вирішуються на загальних підставах.

*Частина 3 ст. 411 КК передбачає спеціальний кваліфікований склад даного злочину, який полягає у вчиненні дій, визначених у ч. 2 цієї статті, в умовах ВОЄННОГ
о стану
або в
бойовій обстановці*

§ 4. Необережне знищення або пошкодження військового майна

Стаття 412. Необережне знищення або пошкодження військового майна

1. Необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової і спеціальної техніки чи іншого військового майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, —

караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

караються триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

Об'єктивна сторона злочину полягає у знищенні або пошкодженні зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової і спеціальної техніки чи іншого військового майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Склад злочину є матеріальним, що означає обов'язкову наявність наслідків, зазначених у диспозиції статті. Цей злочин може бути вчинено як активними діями, так і внаслідок бездіяльності (більш докладно про ознаки знищення, пошкодження предметів злочину див. тлумачення ознак злочину, передбаченого ст. 411 КК). Закінченим злочин вважається після настання наслідків.

При вирішенні питання про те, чи є розмір заподіяної шкоди великим, слід ураховувати не тільки вартість, розмір знищеного або пошкодженого майна в натуральному вигляді, а і його значущість для несення військової служби, забезпечення боєздатності та боєготовності військового підрозділу.

Для застосування цієї статті слід встановити наявність причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) особи та наслідками, що настали.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується необережною формою вини: особа передбачає можливість знищення (пошкодження) військового майна зі спричиненням загибелі людей або інших тяжких наслідків, але легковажно розраховує на відвернення тяжких наслідків або не передбачає цих наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Суб'єктами злочину є військовослужбовці Збройних Сил України, а також інші особи, визначені законом.

Знищення або пошкодження військового майна внаслідок невиконання або неналежного виконання військовою службовою особою своїх службових обов'язків тягне за собою відповідальність за недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК).

§ 5. Втрата військового майна

Стаття 413. Втрата військового майна

1. Частину першу статті 413 виключено на підставі Закону № 270-VI (270-17) від 15.04.2008р.

2. Втрата або зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів, засобів пересування, предметів технічного постачання або іншого військового майна внаслідок порушення правил їх зберігання —

караються арештом на строк до шести місяців або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Предметом злочину є зброя, бойові припаси, засоби пересування, предмети технічного постачання та інше військове майно.

З об'єктивної сторони злочин може виражатися у втраті або зіпсуванні військового майна внаслідок порушення правил його зберігання.

Втрата — це вихід військового майна із володіння військовослужбовця, якому воно було надано в правомірне володіння для виконання обов'язків з військової служби. Як втрату належить кваліфікувати випадки, коли військовослужбовець унаслідок порушень правил збереження втратив ці предмети або залишив їх без догляду і їх було викрадено. Для правильної кваліфікації необхідно встановити, які правила збереження майна порушив

військовослужбовець, а також існує чи ні причинний зв'язок між порушенням правил зберігання та шкідливими наслідками.

Зіпсування — це приведення предметів обмундирування та спорядження у повну або часткову непридатність.

За втрату і зіпсування ввірених для службового користування зброї, боєприпасів, засобів пересування, предметів технічного постачання чи іншого військового майна внаслідок порушення правил їх зберігання відповідальність настає за ч. 2 ст. 413 КК.

Частина 3 ст. 413 КК передбачає спеціальний кваліфікований склад злочину, що полягає в учиненні дій, визначених у ч. 2 цієї статті, *в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці*.

Із *суб'єктивної сторони* злочин характеризується необережною формою вини.

Суб'єктом злочину є військовослужбовець строкової служби, особа офіцерського складу, військовослужбовці за контрактом.

Порушення правил зберігання слід відрізняти від порушення правил експлуатації військової техніки. Відповідальність за злочинне порушення правил поводження з військовою технікою передбачено статтями 414–416 КК.

Умисне зіпсування зброї чи іншого майна кваліфікується за ст. 411 КК. Незаконне відчуження (розтрата) чи привласнення кваліфікуються як розкрадання за ст. 410 КК.

Контрольні запитання

1. Поняття та загальна характеристика злочинів проти порядку збереження та користування військовим майном.

2. Відмежування необережного знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК) від втрати військового майна (ст. 413 КК).

3. Відмежування злочинів проти порядку збереження та користування військовим майном від злочинів проти власності.